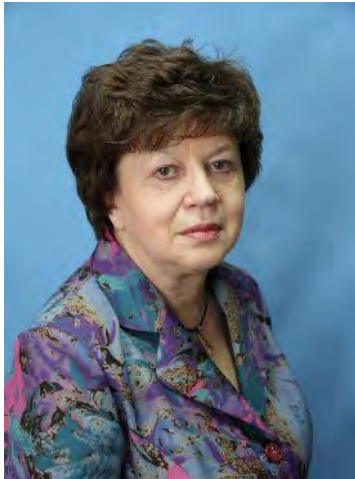

УДК 342.95

ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

М. Г. ШУЛЬГА,

канд. юрид. наук, доц.,

професор кафедри адміністративного права,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

м. Харків

Розкрито зміст і структуру переміщення товарів через митний кордон України. Основну увагу сконцентровано на таких складових, як митні режими, оформлення, визначення митної вартості та країни походження товару.

Ключові слова: переміщення товарів, митні режими, митне оформлення, митна вартість, країна походження.

Порядок переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів комерційного призначення становить основу державної митної справи. В результаті здійснення переміщення товарів у суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності виникають певні суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Особа, яка здійснює переміщення, повинна сплатити податки та збори, повернути товар протягом певного строку в незмінному стані (режим тимчасового вивезення), зберегти товар у певному стані (режим митного складу), перевозити товар за визначеним маршрутом (режим транзиту). Виникає і право на відшкодування податку на додану вартість, вільне використання товару (на території України або за її межами), зміну митного режиму, вільне ввезення та вивезення тощо.

Переміщувані товари мають не однаковий статус, неоднорідність, специфічні ознаки. Вони є рухомим, з точки зору митного права, об'єктом, перебувають у власності конкретного суб'єкта, мають митну вартість. У багатьох випадках їх ознаки встановлюються спеціалізованими законами різних галузей права. Заборони та обмеження на переміщення встановлюються

широким колом законів та підзаконних актів (залежно від виду товарів, суб'єкта переміщення, митного режиму, засобу та способу переміщення). Переліку товарів, дозволених до переміщення, не існує. Так само відсутній єдиний перелік товарів, заборонених до переміщення через митний кордон.

У Митному кодексі України [6] (далі – Кодекс) визначено основні приписи, що встановлюють правила переміщення через митний кордон. Вони є майже в усіх розділах: “Митні режими”, “Митне оформлення”, “Особливості пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами”, “Особливості пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України представництвами іноземних держав, міжнародними організаціями та офіційними особами, а також дипломатичними представництвами України, що знаходяться за кордоном”. Більш детально особливості переміщення регулюються у спеціальних законах, наприклад: “Про транзит вантажів” [17] (відносно поміщення товарів у митний режим транзиту); “Про держане регулювання імпорту сільськогосподарської продукції” [11] (питання забезпечення безпеки вітчизняних споживачів та підтримки національного товаровиробника, застосування заходів нетарифного регулювання); “Про основи національної безпеки України” [16] (неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів, трансгенних рослин, збудників хвороб, нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості та ін.); “Про захист суспільної моралі” [13] (заборони на ввезення); “Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори” [15] (обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів) та багато ін. Кожного року Кабінет Міністрів України приймає постанову про затвердження переліку товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню та квотуванню. Слід ще згадати й міжнародні договори та багатосторонні угоди у сфері переміщення товарів, де найбільш вагомою є Міжнародна конвенція про

спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) [7].

Переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон пронизує, об'єднує в єдине ціле митні режими, митний контроль, митне оформлення, митні формальності, визначення митної вартості і країни походження товару, класифікації товарів та ін. Це ціла система взаємообумовлених організаційно-правових та технічних процедур, здійснюваних митними органами в порядку й на умовах, встановлених митним законодавством.

У зв'язку з наведеним та враховуючи майже постійне оновлення діючого законодавства в цій сфері, є потреба осмислення теоретичних положень переміщення товарів через митний кордон. При тому неможливо розглянути всі складові переміщення товарів. Це тема глибокого комплексного наукового аналізу, який стосується розкриття сутності, структури, змісту, співвідношення з іншими складниками митної справи. У даній статті обмежимося такими важливими складовими, як визначення митних режимів та митного оформлення, без яких переміщення товарів через митний кордон не відбувається.

Питання переміщення товарів через митний кордон досі залишаються малодослідженими й дискусійними в юридичній науці взагалі та в митному праві зокрема. Звичайно, переміщення товарів та його складові певною мірою були предметом науково-теоретичних досліджень у працях Б. М. Габрічідзе, О. В. Гребельника, Є. В. Додіна, С. В. Ківалова, О. М. Козиріна, Б. А. Кормич, А. В. Мазура, В. П. Науменка, П. В. Пашка, В. В. Прокопенка, Д. В. Приймаченка, К. К. Сандровського, С. С. Терещенко, Д. С. Цаліної та ін.

Огляд наукових праць дозволяє дійти висновку, що попри уявну очевидність ознак законодавчого формулювання в зазначеній сфері наразі має місце нерозуміння багатьох аспектів та особливостей і організації здійснення переміщення. Позитивне сприйняття Україною міжнародно-правової доктрини у сфері митної справи зумовило утвердження нових підходів, деякі з яких

знайшли своє відображення в Кодексі 2012 р. [6]. Таким чином, переміщення товарів при їх транскордонному переміщенні потребує подальшого ґрунтовного наукового дослідження та відповідного митно-правового врегулювання.

Мета статті полягає в аналізі нормативно-правових актів та наукової літератури щодо визначення основних складових переміщення товарів – митних режимів та оформлення. Відповідно до означеної мети вирішуються наступні завдання: аналіз нормативно-правових актів, які регулюють застосування митних режимів та оформлення; уточнення правового статусу учасників переміщення; надання пропозицій по вдосконаленню законодавства, спрямованого на регулювання переміщення товарів через митний кордон України.

Одне з ключових місць при переміщенні товарів через митний кордон належить митним режимам та митному оформленню. Митні режими встановлюються виключно Кодексом [6, ст. 70], за допомогою яких здійснюється державний вплив на розвиток зовнішньоекономічних відносин. Складова митного режиму відображає митну політику держави.

С. В. Ківалов вказує, що сукупність правил, які встановлюють митний режим, визначається нормами міжнародних угод, правовими нормами національного законодавства й нормами з технічним змістом, які регулюють права й обов'язки осіб у зв'язку з переміщенням товарів та інших предметів через митний кордон [4, с. 20]. С. В. Ківалов і Б. А. Кормич у спільному підручнику зазначили, що митна політика нерозривно пов'язана з порядком переміщення товарів і транспортних засобів через державний кордон, оскільки вона, виходячи з конкретних цілей і завдань, що стоять перед нашою державою, визначає головні цілі та функції діяльності митних органів [3, с. 33]. О. П. Гребельник, дослідивши закономірності розвитку зовнішньої торгівлі, звернув увагу на перехід від звичних форм, таких як експорт або імпорт, до широкого використання нових форм (угоди на компенсаційній основі, франчайзінг, зустрічні закупівлі, угоди типу «світч», «офсет»), а також на

ускладнення процедури митного врегулювання зовнішньоторговельних зв'язків з метою забезпечення диференційного підходу до переміщення товарів через митний кордон. Митні режими встановлюють порядок переміщення товару через митний кордон залежно від призначення; визначають умови перебування на/поза митною територією; встановлюють рамки, в яких може використовуватись товар; регламентують права та обов'язки особи, що переміщує товар; визначають вимоги до товару, який розміщується у даний конкретний режим [1, с. 470, 478, 574].

Чинний Кодекс (ст. 70) встановив, що з метою застосування законодавства України з питань державної митної справи запроваджується 14 митних режимів. Митний режим має свою внутрішню структуру. О. М. Козирін розкриває його через зміст, що являє собою умови, вимоги та обмеження. Під умовами митного режиму розуміються обставини, які спричиняють можливість приміщення під нього товарів і транспортних засобів, обмеження – прямі або непрямі заборони на здійснення з ними певних дій, а вимоги – дії, зі здійсненням яких пов'язана можливість завершення митного режиму [5, с. 15]. Звертається увага на те, що структура митного режиму не може бути повної без елементів фінансово-правового регулювання (цей елемент розглядається окремо [Там само, с. 19–29]). Митно-тарифне регулювання – це основний інструмент торговельної політики й зовнішньоекономічної діяльності. І тут вже постають й інші питання. В першу чергу – це визначення митної вартості товарів та країни походження. Відомості про митну вартість товарів використовуються, насамперед, для нарахування митних платежів. Митна вартість товарів визначається декларантом відповідно до норм Кодексу [6, ст. 51]. Митна вартість товарів, переміщення їх в режимі імпорту визначаються за відповідними методами: а) за ціною договору (контракту); б) за ціною договору щодо ідентичних товарів; в) за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів; г) на основі віднімання вартості; ґ) на основі додавання вартості (обчислена вартість); д) резервний [Там само, ст. 57]. Визначення митної

вартості при переміщенні товарів в інших режимах здійснюється за ціною товару, зазначеної у рахунку-фактурі чи рахунку-проформі [6, статті 65-66].

При переміщенні товару через митний кордон визначається його країна походження. Така інформація необхідна для оподаткування і застосування заходів нетарифного регулювання. Під країною походження товару вважається країна, в якій товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці відповідно до критеріїв, визначених у МК України [Там само, статті 38, 40]. Завдяки існуванню диференційних митних ставок (залежно від країни походження товару) митний тариф є дієвим інструментом у зовнішньоекономічних відносинах. Країна виробництва товару є одним із головних елементів системи регулювання товаропотоків між країнами, має істотне значення при реалізації зовнішньоекономічних торговельних угод [1, с. 173-174].

Щодо застосування нетарифних заходів при переміщенні товарів через митний кордон, то в Україні діє порядок встановлення і використання технічних, фармакологічних, санітарних, фітосанітарних, ветеринарних та екологічних стандартів і вимог, згідно з якими дозволяється переміщення товарів, що за своїми характеристиками не порушують мінімальних умов відповідних стандартів і вимог. Такі стандарти та вимоги, а також процедури їх застосування не можуть використовуватися з метою створення нетарифних бар'єрів для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. У разі запровадження таких стандартів і вимог органи державного управління, уповноважені їх розробляти та запроваджувати, повинні офіційно про це повідомляти [8, с. 61]. Нетарифні методи регулювання є менш відкритими, ніж митні податки, а тому надають державним органам більше влади при здійсненні економічної політики. Їх застосування відображає можливість прямого впливу держави на діяльність підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність та корегування експорту та імпорту товарів і послуг [2, с. 176].

На жаль, у сучасному українському законодавстві немає визначення

поняття нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, так само відсутній перелік встановлених заходів нетарифного регулювання. Наприклад, ст. 7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. визначає, що регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється: за допомогою законів України; передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції; економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України; угод, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і які не суперечать законам України [14].

Податковий кодекс України у п. 61 ч. 1 ст. 14 до заходів нетарифного регулювання відносить: ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій; застосування спеціальних заходів щодо імпорту товарів в Україну; процедуру реєстрації зовнішньоекономічних контрактів; процедуру видачі ліцензій на право імпорту, експорту спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів; дозвільну систему служби експортного контролю; сертифікацію товарів, що ввозяться в Україну; дозвільну систему органів державної влади, що здійснюють санітарно-епідеміологічний, ветеринарний, фітосанітарний, екологічний та інші види контролю; реєстрацію лікарських засобів, виробів медичного призначення, імунобіологічних препаратів, харчових добавок; застосування державного пробірного контролю [9].

Законодавець може встановити заборони на переміщення окремих товарів через митний кордон України для окремих видів товарів виходячи з найменування, класифікації відповідно коду ТН ЗЕД, країни походження та інших характеристик. Так, наприклад, відповідно до ст. 196 Кодексу не можуть бути пропущені товари переміщення яких через митний кордон заборонено, або відповідно до закону потрібні дозволи інших органів. Це правило стосується всіх митних режимів.

Заповнюючи митну декларацію суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності

вказує, під який з режимів, передбачених митним законодавством, поміщаються товари й транспортні засоби. Такий вибір залежить від конкретного припису адміністративного, податкового або валютного характеру, яке буде застосовуватися до товарів, переміщуваних через митний кордон. Режимостворюючими ознаками, які лежать в основі вибору митного режиму, є: походження товару (український або іноземний); напрямок переміщення (ввезення, вивезення, транзит); статус товару після завершення митного оформлення (випущений для вільного використання або умовно випущений товар); умови завершення митного режиму; сплата митних платежів; надання пільг і деякі інші ознаки.

Наступною складовою переміщення товарів через митний кордон є митне оформлення. Митне оформлення – це ціла система взаємообумовлених організаційно-правових та технічних процедур, здійснюваних митними органами в порядку й на умовах, встановлених митним законодавством. Метою митного оформлення є поміщення товарів та транспортних засобів комерційного призначення під певний митний режим або завершення його дії. Митне оформлення залежить від мети ввезення та вивезення товарів, характеру й властивостей товарів з урахуванням суспільних інтересів. Без нього неможлива сама митна справа та неможливе переміщення через митний кордон.

Умови та порядок декларування, перелік відомостей, які необхідні для здійснення митного оформлення, визначаються Кодексом. Він визначає: місце і час здійснення митного оформлення (ст. 247); початок митного оформлення (ст. 248); мову документів, які подаються для здійснення митного контролю та митного оформлення (ст. 254); завершення митного оформлення (ст. 255); надання митними органами письмового вмотивованого рішення про неможливість здійснення митного оформлення – відмову у митному оформленні (ст. 256).

Прийняття митної декларації (ст. 264) відповідає правилам 3.16 стандартного правила розд. 3 Загального додатку до Міжнародної конвенції про

спрощення і гармонізацію митних процедур. Відрізняються етапи реєстрації митної декларації та її прийняття. Передбачена можливість самостійного фіксування в електронній системі митного оформлення факту і часу подачі митному органу декларації та документів, необхідних для митного оформлення, а в разі електронного декларування – отримання від митного органу повідомлення про дату і час отримання митницею електронної митної декларації. Правила перевірки декларацій, подання додаткових документів (коли вони не можуть бути подані разом з митною декларацією) враховують стандартні правила Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур.

Мінфіном України 30.05.2012 р. було затверджено Порядок виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа [8]. Цей документ визначає виконання митних формальностей за митною декларацією, заповненою у звичайному порядку, за попередньою декларацією, унесення змін або відкликання митної декларації, оформлення картки відмови.

Наказом Мінфіна від 31.05.2012 р. затверджено Порядок виконання митних формальностей відповідно до митного режиму [Там само]. В Порядку отримали визначення особливості виконання митних формальностей відповідно до митних режимів тимчасового ввезення та вивезення (загальні положення, строк та його продовження, забезпечення ідентифікації); режиму митного складу; режимів переробки на митній території та переробки за її межами; режимів знищення та руйнування; режиму відмови на користь держави; підтвердження факту втрати товарів унаслідок аварії або дії обставин непереборної сили.

Отже, можна стверджувати, що врегулювання митного оформлення відповідає міжнародним конвенційним нормам, насамперед Конвенції Кіото.

Переміщення товарів через митний кордон є основним положенням, на

якому ґрунтується митна справа. Воно об'єднує в єдине ціле всі норми Кодексу. Його складовими, в першу чергу, є митні режими, митне оформлення, митний контроль, митні формальності, управління ризиками. Щодо складових, які розглядалися в цьому дослідженні, можна визнати наступне. Митні режими є найбільш об'ємними інститутами митного права. Здійснюючи переміщення через митний кордон, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності обирає митний режим, передбачений митним законодавством та здійснює його оформлення відповідно до встановленого порядку. Вибір залежить від конкретного припису адміністративного, податкового характеру. Режимостворюючими ознаками є мета переміщення, походження товару (український або іноземний), статус товару після завершення митного оформлення, сплата митних платежів і деякі інші ознаки. Затверджуючи режимостворюючі ознаки та порядок митного оформлення, законодавець установлює правила переміщення товарів через митний кордон. Ці правила визначаються проведеною митною політикою.

Список літератури:

1. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підруч. / О. П. Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с.
2. Кабаці Б. І. Механізм державного регуляторного впливу на динаміку економічного зростання / Б. І. Кабаці // Науковий вісник. – 2007. – Вип. 17.2. – С. 165–177.
3. Кивалов С. В. Митна політика України : підруч. / С. В. Кивалов, Б. А. Кормич. – Одеса : Юрид. літ., 2001. – 256 с.
4. Кивалов С. В. Средства осуществления таможенной политики Украины : учеб. пособие / С. В. Кивалов. – Одесса : Астропринт, 1995. – 256 с.
5. Козырин А. Н. Таможенные режимы : моногр. / А. Н. Козырин. – М. : Статут, 2000. – 247 с.
6. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 32. – Ст. 1175.
7. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотська Конвенція) від 18.05.1973 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
8. Основи митної справи : навч. посіб. / [П. В. Пашко, В. А. Аргунов, В. П. Батіг та ін.] ; за ред. П. В. Пашка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2002. – 318 с.
9. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 15-16, №17. – С. 112.
10. Про виконання митних формальностей відповідно до заявленого митного режиму : наказ Мінфіну України від 31.05.2012 р. № 657 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 80. – Ст. 3233.
11. Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції : Закон України // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 44. – Ст. 281.

12. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа : наказ Мінфіна України від 30.05.2012 р. № 631 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 64. – Ст. 2627.

13. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 14. – Ст. 192.

14. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – №29. – Ст. 377.

15. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – №10. – Ст. 60.

16. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

17. Про транзит вантажів : Закон України від 20.10.1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 51. – Ст. 446.

Шульга М. Г. Перемещение товаров через таможенную границу Украины.

Раскрыто содержание и структуру перемещения товаров через таможенную границу Украины. Обращено внимание на такие составляющие, как таможенные режимы, таможенное оформление, определение таможенной стоимости и страны происхождения товара.

Ключевые слова: перемещение товаров, таможенные режимы, таможенное оформление, таможенная стоимость, страна происхождения.

Shulga M. G. Movement of goods through the customs border of Ukraine.

Article is devoted to the content and structure of the movement of goods through the customs border of Ukraine. The author focuses on components such as customs regimes, customs clearance, customs valuation and country of origin.

Key words: movement of goods, customs regimes, customs clearance, customs value, country of origin.